

TAULA RODONA SOBRE LA LEXICOGRAFIA CATALANA I ELS LLENGUATGES TÈCNICS

per Joan Ramon SOLÉ I DURANY

Professor de l'Escola d'Administració Pública de Catalunya i col·laborador a la
Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya

3

El dia 28 de setembre passat va celebrar-se en els locals de l'Escola d'Administració Pública de Catalunya una interessant Taula rodona sobre la lexicografia catalana i els llenguatges tècnics, en la qual van participar diversos especialistes en la matèria, que alhora representen diverses institucions que hi estan relacionades directament. Els participants foren, concretament, Joan Bastardas, catedràtic de llatí de la Universitat de Barcelona i membre de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans; Lluís Marquet, autor de diversos vocabularis, especialista en terminologia científica i professor de la Universitat Politècnica de Barcelona; Isidor Marí, Cap del Servei d'Assessorament Lingüístic de la Generalitat de Catalunya; Xavier Lamuela, professor de la Universitat Autònoma de Barcelona, especialista en sociolingüística; i Maria Teresa Cabré, professora de lexicologia de la Universitat de Barcelona. El moderador fou Carles Duarte, Cap de la Secció d'Estudis de Llengua Catalana i Llenguatge Administratiu de la Generalitat de Catalunya.

El moderador dividí la Taula rodona en dos apartats. En la primera part els participants respongueren preguntes concretes, i en la segona s'obrí un torn de paraules entre tots els assistents.

L'obra de Fabra i l'establiment d'uns criteris per a la nostra terminologia

En primer lloc Joan Bastardas afirmà que la complexitat que constitueixen els llenguatges tècnics en conjunt (introducció de nova terminologia, adopció de mots forasters, règim dels cultismes, composició, afixació, etcètera) obliga a dir que el diccionari normatiu (d'ara endavant, DGLC)¹ no és, ni pot ser,

1. FABRA I POCH, Pompeu, *Diccionari General de la Llengua Catalana*, Llibreria Catalònia, Barcelona, 1932.

exhaustiu quant a la resolució de tots els problemes que comporten en tots els àmbits. Amb tot, i això, Bastardas creu que se'n poden extreure criteris que es poden anar aplicant a la terminologia que es vagi creant. Per exemple, se'n poden extreure normes per a la formació de cultismes: sobre el règim i la funció dels afixos, etcètera; també se'n poden extreure conseqüències negatives que poden condicionar la forma de creació de nous mots, la composició, etcètera. De fet, pel que fa a l'àmbit del llenguatge científic, segurament ens és més útil el *Diccionari de medicina* (1936), de Manuel Corachan,² que el mateix Fabra supervisà.

La qüestió dels criteris i principis aplicables a la terminologia científica que es desprenen del DGLC suscità diversos comentaris al llarg de la Taula rodona. X. Lamuela, bo i valorant l'enriquiment que suposa l'aparició del *Diccionari Fabra Manual*³ i del *Diccionari de l'Enciclopèdia*,⁴ es queixà de la manca d'estudis seriosos i aprofundits que permetin d'assentar i centrar un sistema coherent de criteris per a la formació de nous mots. Cal començar encara, diuen M. T. Cabré i X. Lamuela, a fer una teorització sòlida sobre la metodologia de P. Fabra, i un cop esbrinada la seva sistemàtica, caldrà veure, segons T. Cabré, si tal sistemàtica s'ha de completar o revisar. X. Lamuela aprofità l'avinentesa per a fornir-nos uns interessants exemples de manca de criteri únic en la solució d'alguns problemes de terminologia culta. Féu observar, per exemple, que la χ grega dóna en català tres resultats:

/s/: catecisme
/k/: arquebisbe
/ʃ/: arxifonema

fins i tot veiem en el segon i tercer cas que es tracta del mateix prefix grec ἀρχω.

Un altre exemple que donà fou el del tracte divergent del grup llatí inicial SC-, tracte que ens acosta al castellà i ens allunya de la unitat de resultat que es dóna en les altres llengües:

llatí	francès	portuguès	italià	castellà	català
<i>SCIENTIA</i>	<i>science</i>	<i>ciência</i>	<i>scienza</i>	<i>ciencia</i>	ciència
<i>SCAENA</i>	<i>scène</i>	<i>cena</i>	<i>scena</i>	<i>escena</i>	escena
<i>SCEPTICUS</i>	<i>sceptique</i>	<i>ceptico</i>	<i>scettico</i>	<i>escéptico</i>	escèptic

El castellà, en una sèrie de mots tradicionals ha optat per *c-* i en els cultismes nous ho ha fet per una vocal de suport per a mantenir *sc*, vocal de suport, obligada per una distinció fonètica, que probablement el català no ne-

2. CORACHAN I GARCIA, Manuel, *Diccionari de Medicina*, Salvat Editors, S. A., Barcelona, 1936.

3. FABRA I POCH, Pompeu, *Diccionari Manual de la Llengua Catalana*, EDHASA, Barcelona, 1983.

4. *Diccionari de la Llengua Catalana*, Enciclopèdia Catalana, S. A., Barcelona, 1982.

cessitaria i, per tant, ens porta a pensar que la solució normal del català tenint en compte la grafia dels grups cultes hauria donat *sciència, scena* i **scèptic*.

També els grecismes nous acabats en *-ia* calquen les solucions del castellà. Efectivament aquesta és l'única llengua romànica que incorpora aquests mots amb l'accentuació llatina: *diglosia, democràcia, aristocràcia*, etcètera. Les altres llengües no ho fan així, però el català ha seguit també en aquest cas els criteris castellans.

Els participants en la Taula rodona insistiren en la necessitat de fer estudis seriosos i profunds sobre la sistemàtica que ha seguit fins ara la nostra llengua pel que fa a la terminologia, fins i tot partint —com diu M. T. Cabré— de preguntes com «què és la terminologia?», «què són els llenguatges especials?», «quin és l'abast d'aquests problemes relatius als termes?». A partir d'aquests estudis caldrà plantejar-se si les presumptes errades de sistemàtica, com les observades per X. Lamuela, s'han d'intentar esmenar o no. I. Marí no creu convenient revisar l'ús de solucions ja sedimentades en la llengua ja que seria molt difícil capgirar tota una terminologia ja viva, encara que aquesta estigues feta d'acord amb uns criteris molt científics. Seria un disbarat —digué I. Marí— revisar contradiccions ja inherents a la llengua i absolutament assentades en l'ús. Altres participants a la Taula rodona, en canvi, no creuen ni que el Fabra sigui intocable, ni que l'ús no es pugui reconduir en favor de les propostes dels terminòlegs. En aquest sentit M. T. Cabré féu una distinció que ens sembla útil. Cal distingir —proposa la professora— dos tipus, entre d'altres, de terminologia: la de la ciència i la de la tècnica. D'una banda els termes de la ciència sembla que només s'usen en els àmbits reduïts dels especialistes de la branca concreta. Aquests mots de la ciència serien, doncs, més fàcils de fer variar d'acord amb les decisions dels terminòlegs. En canvi la tècnica penetra més en la vida quotidiana, i per tant els seus termes sovint s'estenen força encara que siguin, és clar, de branques específiques. En aquest cas sembla que la revisió dels mots seria més difícil.

Mentre alguns assistents remarcaren la necessitat d'estudiar a fons els criteris i sistemàtica del DGLC quant a la terminologia culta i l'especialitzada en general, alguns dels participants van fer observar que la gran obra de Fabra no se li pot demanar massa en aquest sentit ja que, com digué M. T. Cabré, els diccionaris generals no tenen com a objecte el tractament exhaustiu de les terminologies específiques. En totes les llengües les fonts principals d'aquests diccionaris són literàries o periodístiques. Certament el Fabra recull moltes paraules tècniques, però X. Lamuela ja ens ha fet observar que en una primera ullada del DGLC es desprenen un seguit de vacil·lacions de criteri en el camp concret de què tractem. Com ens recordà L. Marquet, el mateix Diccionari de medicina citat de M. Corachan, aparegut pocs anys després de la publicació del DGLC i amb el vist-i-plau de Fabra, introduïa algunes innovacions de tipus sistemàtic respecte d'aquest. I. Marí també criticà que al DGLC, precisament format d'una manera espontània, se li pugui demanar que sigui prou sistemàtic per a poder-hi basar, sense l'esforç de fer-hi cap tria ni esperar que provoqui dubtes, tots els criteris necessaris per a la construcció d'una terminologia científica. Aquesta és una demanda que ni el diccionari

ni la llengua corrent —en opinió d'I. Marí— no poden satisfer; si de cas és a partir d'ara que hem de sistematitzar les qüestions de terminologia i optar per determinades solucions en la neologia. En general tots els participants es mostraren d'acord en aquest punt.

L. Marquet es preguntà, però, què haurem de fer a l'hora d'adoptar un nou vocable que es trobi ja relacionat d'alguna manera amb d'altres mots d'anterior adopció, i en els quals Fabra seguí criteris contradictoris o bé cometé algun tipus d'«equivocació». D'una banda es podria optar per mantenir l'«error». La millor cosa sembla, però, que fóra adoptar el criteri «correcte», però això no solucionaria gaires problemes ja que sempre quedaria la contradicció dels mots anteriors, els quals podrien continuar creant nous mots «errats» per derivació, composició o habilitació. L. Marquet arriba a la conclusió que cal revisar *tota* la part científica i tècnica del DGLC i que no es pot partir, doncs, del fet que aquesta obra sigui intocable. Aquest professor creu, a més, que cal prescindir completament de les reaccions contràries que les noves propostes poguessin suscitar, ja que creu que la seva introducció dependrà de si els estudiosos volen que allò es digui d'aquella determinada manera. Aquí influeix, és clar, la política lingüística i els mitjans de comunicació. Amb aquestes eines a favor, L. Marquet està convençut que introduir una paraula costa relativament poc.

El Diccionari de la Gran Enciclopèdia Catalana

L. Marquet féu comentari sobre les aportacions del Diccionari de la GEC a l'establiment d'una terminologia tècnica i científica. El Diccionari de l'Enciclopèdia —opina L. Marquet— s'ha fet a partir dels criteris de la GEC que, a grans trets, no s'han replantejat, malgrat que s'hi han introduït innovacions en alguns punts concrets. Per a examinar els termes que fixa el Diccionari de la GEC, cal anar a examinar les directrius que guien els autors d'aquesta obra. En aquest punt es plantegen d'antuvi els problemes següents:

— En la GEC intervingueren molts autors i ha passat, doncs, per moltes mans.

— La GEC és una obra feta en un espai de temps considerable.

Això fa que hi hagi hagut al llarg de la seva confecció i en alguns punts concrets criteris vacil·lants, diferents segons el temps i segons les persones que la dirigien, les quals vacil·lacions han fet que en alguns casos concrets s'acusin al llarg de l'obra certes divergències i contradiccions. Així es pot notar que a partir de certa lletra es canvia algun criteri pel fet que es recull l'aportació que algun especialista ha emès. Per exemple, en la terminologia mèdica, a partir del volum posterior al Vocabulari mèdic de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques, s'hi nota l'adopció de certes propostes de l'Acadèmia, les quals se segueixen a partir d'aquella lletra. És clar que quan es revisi la GEC, s'haurà d'adequar tota la terminologia mèdica als criteris nous, però en el

Diccionari de l'Enciclopèdia ja s'han introduït les esmenes que diem, les quals fan referència, per exemple, als termes grecs d'anatomia que Corachan recollí amb fidelitat al grec i que s'ha cregut convenient unificar-los en el sentit que s'han catalanitzat d'una manera més uniforme.

A part d'això, en el Diccionari de l'Enciclopèdia hi ha alguns canvis de criteri sobre aspectes concrets, alguns dels quals canvis afecten diverses entrades de la GEC i també del DGLC. Cal parlar per exemple del canvi profund que s'ha practicat en la terminologia sobre operacions tècniques el nom de les quals acabava en *-at*, ja que era clar que calia modificar els criteris d'ús d'aquest sufix en perjudici seu i en favor d'altres solucions que semblaven més genuïnes amb d'altres acabaments com són *-ment*, *-ció*, *-atge*, etcètera. Els estudis posteriors a la GEC permetrien doncs, ja a hores d'ara, fer un replanteig en l'àmbit de la terminologia, que comportaria canvis importants en aquesta obra i en el DGLC.

A l'hora de valorar les aportacions del Diccionari de la GEC a la fixació d'una terminologia catalana, X. Lamuela apuntà també l'existència de vacil·lacions i contradiccions causades pels canvis de criteri ocorreguts en el temps i en les persones a l'hora de confeccionar la GEC, de què es nodreix. Aquest professor creu que això segurament no s'hauria produït si existís, com hem dit abans, una teorització sòlida sobre la metodologia i els criteris a seguir quant al tractament de la terminologia. Els estudiosos del lèxic troben a faltar, per exemple, la publicació de les controvèrsies que se suscitaran a l'hora d'aplicar els criteris que pretenien resoldre problemes de lèxic, però és que també hom troba a faltar els nous criteris que emanen dels posteriors estudis sobre lèxic científic i tècnic, a excepció de les obres de L. Marquet. Tot això dificulta enormement les tasques dels estudiosos que no han participat directament en la confecció de la GEC.

En el camp objecte del nostre debat, la valoració global d'aquestes obres és, doncs, positiva, encara que ho fos només per la seva existència, però el que cal valorar amb pessimisme és la inexistència d'obres que divulguin criteris que cal tenir en compte, o almenys els que s'han tingut en compte, a l'hora de treballar en el nostre llenguatge científic i tècnic.

Els diccionaris històrics i dialectals

És indiscutible la importància que tenen tant el diccionari d'Alcover i Moll⁵ com l'etimològic de Coromines⁶ per a la lexicografia catalana i la romànica en general. Pel que fa a la utilitat d'aquestes obres en el camp de la terminologia, I. Marí creu que és important distingir entre el vocabulari que cal crear per trobar noves denominacions a les coses o les activitats noves, i

5. ALCOVER I SUREDA, Antoni Maria, *Diccionari Català-Valencià-Balear*, 10 vols., Gràf. Miramar, Palma de Mallorca, 1926.

6. COROMINES I VIGNEAUX, Joan, *Diccionari Etimològic i Complementari de la Llengua Catalana*, Curial Edicions Catalanes, Barcelona, 1980.

l'activitat de sistematització, normativització o estandardització del vocabulari tradicional. Encara, dins el vocabulari viu de la llengua, caldria al seu torn distingir entre la terminologia de les ciències i les tècniques, la qual necessita una definició formal i de contingut molt rigorosa, i la de les activitats professionals dels oficis i tècniques tradicionals, les quals constitueixen sovint una font importantíssima: *a)* per a conèixer quins són els sistemes de denominació que ha seguit habitualment la nostra llengua, i *b)* per a constatar que aquests sistemes s'han creat en un medi compost per una pluralitat de varietats dialectals, i no ofereixen, per tant, un resultat absolutament estandarditzat. No es podrà doncs fer mai una bona terminologia en català, i trobar les designacions adequades als nous conceptes que apareixen diàriament, si no es coneix prèviament i tan exhaustivament com es pugui quin ha estat el sistema tradicional de denominació que ha anat seguint el català. Moltes vegades donem voltes entorn d'equivalents en d'altres idiomes per tal de trobar la designació d'una nova cosa en català, i no ens adonem que nosaltres ja teníem una manera tradicional de designar no exactament allò però sí una cosa tan semblant a aquella que, per lògica, es podria traslladar aquell mot al nou significat modern. Així, tant les obres que recullen estudis de lèxic dialectal i històric, com els estudis monogràfics que recullen la terminologia tradicional de les professions i oficis i les seves màquines i eines, són un punt de partida bàsic per a construir la terminologia moderna del català.

J. Bastardas opina, pel que fa a l'alludida translació, que aquesta és més aviat una qüestió d'imaginació, en principi, que no pas de treball estrictament científic. Per tant, pot sorgir l'inconvenient que les propostes siguin diverses segons els estudiosos, però en tot cas el que caldria evitar és que s'acabés imposant el calc foraster en perjudici d'alguna de les solucions adequades al geni del català d'entre les que s'haguessin proposat. Quant a la utilitat del català antic o medieval i el dialectal, és clar que aquests no sempre ens donen les solucions, o si ens les donen cal tenir en compte si esdevindrien de fet inviàbles per inacceptació, sobretot en aquells àmbits com el dret, l'administració, l'urbanisme, el comerç, etcètera, en què encara que les paraules siguin pròpies de l'àmbit específic, el seu ús haurà d'estendre's a la generalitat de la població, cosa que sovint no passa en àmbits com els de la física, la medicina, la biologia, la informàtica, la química, etcètera, en què les paraules no hauran d'assolir un coneixement general.

Per la nostra part, pensem que el fet que calgui tenir en compte les dificultats d'acceptació no ens ha de fer aturar en l'intent d'aprofitar mots antics caiguts en desús, amb la finalitat d'evitar la incorporació de mots forasters, en aquells àmbits com el dret, l'agricultura, el comerç, etcètera, on la nostra llengua té una llarga i rica tradició.

Els vocabularis i diccionaris d'àmbits específics existents en català

M. T. Cabré digué que és difícil fer una valoració global dels vocabularis

tècnics apareguts fins ara a causa de la seva heterogeneïtat. El que sí és cert és que darrerament han anat apareixent molts de vocabularis, i que aquesta heterogeneïtat s'ha d'esguardar a la llum de diversos factors:

- a) Època en què han estat fets.
- b) Necessitats per les quals han estat fets.
- c) Els vocabularis han estat fets per persones molt diferents, amb formacions molt diferents i amb sistemes de mètode tan diferents com entre el que pot resultar del fet que l'autor hagi treballat sol o amb pocs recursos i el que pot resultar d'un que ha treballat a ple temps, amb una subvenció, o d'una manera informatitzada. La diferència també és visible entre aquells autors amb una formació lèxica prèvia, i aquells altres que només tenen el bagatge de la ciència o ofici sobre el qual fan el vocabulari, però no tenen uns coneixements sòlids de lingüística teòrica.

Els problemes que tenim, d'entrada, relativament a la valoració dels vocabularis existents són:

1. Que no tenim uns inventaris exhaustius del que hi ha fet.
2. No tenim —com ja hem repetit ací— l'anàlisi dels criteris amb què han estat fets els diccionaris, començant pel DGLC.

La Comissió lexicogràfica de ciències

Un cop valorades les grans publicacions relacionades amb la terminologia, es passà a valorar i a explicar la tasca de les institucions en aquest sentit. Cal tenir en compte que a part de les institucions de què es va parlar, n'existeixen d'altres, com per exemple la Coordinadora de llenguatge administratiu, la labor de les quals és, sens dubte, de gran vàlua.

En primer lloc L. Marquet parlà de la Comissió lexicogràfica de ciències. Aquesta Comissió —digué L. Marquet—, que començà cap a l'any 1976, va néixer a iniciativa del Col·legi de Metges com a conseqüència dels treballs dels col·legiats que col·laboraren en l'elaboració del Diccionari de Medicina.⁷ Efectivament, després de publicar-se el Diccionari, els metges que l'havien fet continuaren treballant-hi amb vista al seu millorament en les següents edicions: cercaven noves paraules, modificavem anteriors definicions, etcètera. Aleshores es van plantejar la possibilitat de demanar la col·laboració d'altres persones que no fossin exclusivament metges per a algunes qüestions terminològiques afins a la medicina, i d'ací va néixer la Comissió lexicogràfica de ciències, que pretén coordinar els esforços que es fan en el camp de la terminologia de les ciències. La Comissió acabà treballant, no únicament en l'assessorament i discussió de termes de cara a la publicació de la segona edició del Diccionari de Medicina, sinó que s'anà plantejant qüestions molt

7. *Vocabulari Mèdic (amb les equivalències en anglès, castellà i francès)*, Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i Balears, Barcelona, 1974.

més generals de terminologia científica i tècnica. Aleshores es pensà en una sèrie de publicacions. D'una banda es van fer tres vocabularis bàsics, i després es va arribar a la conclusió que calia publicar una mena de full que pretenia de ser d'aparició trimestral, el qual començà de publicar-se cap a l'any 1977.

En la Comissió, doncs, s'hi discutien qüestions generals, ja fos per a proposar una solució a una cosa que encara no havia estat resolta, ja fos per a comentar alguna de les solucions ja admeses en el DGLC, o discrepar-ne, etcètera. En el Full s'exposaven els criteris que seguia la Comissió lexicogràfica, s'hi intentaven resoldre qüestions suscidades arran d'una consulta, i també a cada Full hi havia un article de pes que exposava alguna qüestió general amb el màxim possible de rigor. A més a més, s'hi intentaven donar a conèixer les novetats que apareixien en aquest camp: vocabularis i altres obres lèxiques que fessin referència a temes de ciències. També s'hi reproduïen els termes que afectaven el camp de les ciències i que anava acceptant la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans. Així van arribar a sortir vora una dotzena de Fulls fins que els treballs s'han aturat pel fet que els membres de la Comissió treballaven a estones perdudes, i a poc a poc les ocupacions de cadascú els han anat absorbint. Fa temps, doncs, que els treballs de la Comissió estan en suspens.

Pel que fa a la difusió d'aquests treballs, és difícil saber per què molta gent a qui ha d'haver arribat el Full lexicogràfic per força, el desconeix, ja que se'n van arribar a tirar seixanta mil exemplars, i en la Comissió lexicogràfica participen tots els col·legis professionals del món de la ciència i la tècnica (metges, doctors i llicenciats, enginyers, etcètera), i entitats diverses que es van comprometre a enviar el Full a tots llurs col·legiats i associats.

L'Institut d'Estudis Catalans

El professor J. Bartardas donà compte de les tasques que el IEC té en projecte pel que fa a la terminologia. El IEC —digué Bastardas— és un centre de recerca que actualment no té investigadors retribuïts i estables. Per assolir això existeixen una sèrie de dificultats de tipus burocràtic, econòmic i laboral que s'han d'anar solucionant per a aconseguir reunir un nucli d'investigadors ben retribuïts. Concretament, en l'oficina lexicogràfica caldria que hi hagués un personal entès i tècnic i no, per exemple, un grup de becaris. Entre les persones que la integrarien, hi hauria de figurar un terminòleg que promouria i coordinaria els estudis sobre problemes terminològics.

Tot el que s'ha dit fins ara és encara en projecte. Els mitjans actuals de l'Institut no permeten gaire més que anar resolent consultes de tota mena. També s'hi reben advertiments dels experts indicant les innovacions sofertes per la terminologia del seu camp corresponent: canvis de significat, neologismes, caigudes en desús, etcètera. En aquests casos la Secció Filològica no pot fer altra cosa que creure-s'ho.

Les consultes que ha d'atendre la Secció Filològica del IEC es refereixen

sempre a problemes molt concrets i quasi sempre s'hi formula la pregunta «com es diu la paraula castellana X, en català?» Pel que fa al llenguatge de l'administració, aquest problema és especialment greu ja que l'administració catalana es veu forçada a incorporar la mentalitat i terminologia del castellà, que vénen donades a través de la normativa castellana que ha d'aplicar. Aquest problema no s'hauria *mai plantejat* si l'administració catalana no hagués de fer seva la normativa estatal.

El IEC, doncs, es dedica actualment a estudiar aquests problemes i, si pot, a resoldre'ls. Cal insistir que tots podem colaborar en aquestes tasques ja que el IEC ha renunciat en general a les solucions dogmàtiques a fi d'obrir-se als estudis fets per altres entitats o persones competents, els quals redunden en benefici de la tasca del IEC i, no cal dir-ho, en favor de la llengua.

La Direcció General de Política Lingüística

I. Marí esbossà una completa visió dels treballs i projectes que el Servei d'Assessorament Lingüístic duu a terme.

La problemàtica concreta referent a terminologia específica a què s'ha d'enfrontar la Direcció General de Política Lingüística sembla que neix —diu I. Marí— bàsicament de dues realitats:

a) El lèxic constitueix un inventari illimitat; per tant, és el camp més extens i complex de la llengua i, probablement, el més condicionat per factors culturals i socials.

b) A més d'això, cal tenir en compte que els problemes de lexicografia, i els de terminologia en concret, són exponent d'uns efectes que són fruit de la situació històrica que ha hagut de viure la llengua catalana: són problemes que van lligats a la fragmentació i manca d'institucionalització que, com és sabut, venim patint de molt de temps ençà.

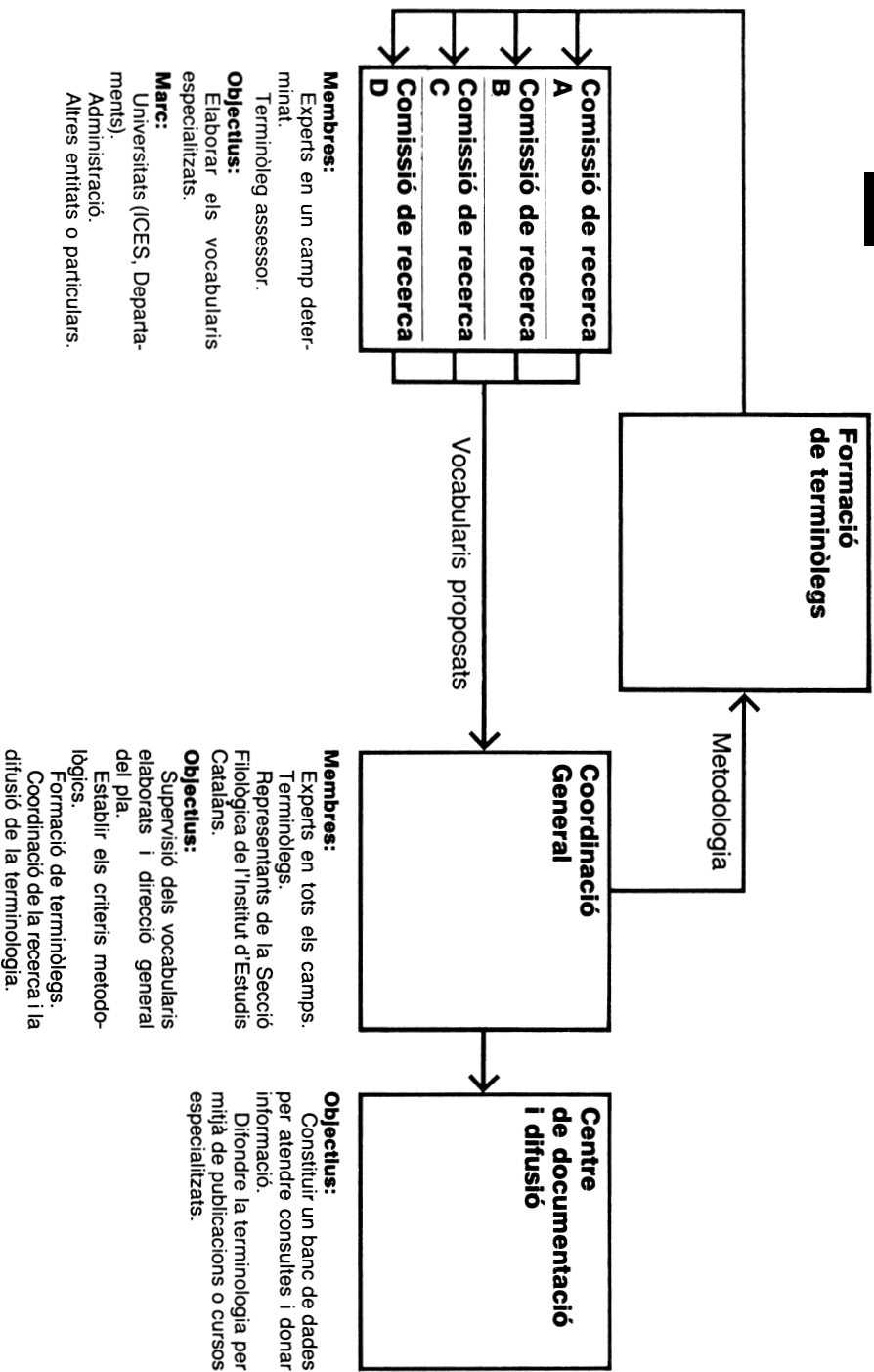
Ens trobem davant d'una situació paradoxal: assistim a una gran proliferació de diccionaris, vocabularis, treballs de gran envergadura com la GEC, l'Alcover-Moll, el diccionari de Coromines o el mateix Fabra, mentre que en canvi no tenim cap institució que treballi en lexicografia en general, i en la terminologia en concret. És evident que les necessitats ultrapassen no tan sols les possibilitats d'un servei, sinó també les de tota una estructura com és la Direcció General de Política Lingüística junt amb les del IEC sumades. Mentre no arribi a haver-hi una institucionalització de gran abast, molt decidida i com a gran projecte polític, podrem anar-nos reunint cada sis mesos o cada any per a tornar a parlar de la situació de marasme en què es troba la lexicografia o la terminologia.

Tant els problemes de manca de sistematització o d'estandardització dels vocabularis com els problemes de difusió (mentre *alcorque* s'escampa ràpidament sense problemes, algunes paraules catalanes, fins i tot ben usuals fins fa poc, troben grans dificultats per a difondre's) o de coordinació dels es-

forços que es fan, tot porta al mateix lloc: la institucionalització. Per la nostra part —féu I. Marí—, des del Servei d'Assessorament Lingüístic el que s'ha intentat en els darrers temps és recollir el màxim d'informació que hem pogut sobre els treballs en terminologia a escala internacional. És interessant subratllar que la terminologia com a objectiu polític important és un fet bastant recent, i que l'Associació Internacional de Terminologia (TERMIA) s'ha creat fa molt pocs anys; també veiem que el centre internacional que hi ha a Viena sobre terminologia (INFOTERM), auspiciat per la UNESCO, és un centre relativament recent, encara que sigui el que ha anat obrint camí; el Comitè de terminologia de l'Organització Internacional d'Estandardització (ISO) és un dels comitès més recents d'aquesta organització. La preocupació, doncs, per la terminologia es va generalitzant i internacionalitzant. És cert que hi ha països que tenen llengües que sembla que no necessiten tant com la nostra de preocupar-se per la terminologia, però en el cas del català, com en el del francès del Quebec, tenim una necessitat més accentuada d'organitzar bé la resolució de problemes de lèxic específic, i és clar que sense un gran esforç de sistematització i difusió de la terminologia serà absolutament impossible que hi pugui haver una normalització de l'ús real del català. Això no vol dir que sigui suficient la terminologia per a normalitzar, però és clar que sense terminologia no podem fer-ho.

Per tot això, des de fa uns mesos hi ha hagut reunions per tal d'intentar aglutinar les entitats que més havien treballat en aspectes de vocabularis específics anteriorment. En aquestes reunions s'ha intentat d'esbossar un pla d'actuacions que és d'esperar que sigui en alguna hora assumit com un dels objectius importants de la política del país, i aquest pla és el que tenim esquematitzat en el gràfic annex. El funcionament arrencaria d'una Coordinació General que tindria com a objectius supervisar els vocabularis elaborats i dirigir globalment totes les actuacions en matèria de terminologia; també hauria d'establir els criteris metodològics que ja hem vist que eren una de les necessitats essencials i, a més, inicials; caldria també formar terminòlegs: aquesta és una de les dificultats actuals més visibles ja que tenim molta gent que ha treballat en el tema i hi té una gran experiència, però no tenim un gran cos de lingüistes especialitzats en terminologia; també una altra missió seria coordinar la recerca i la difusió de la terminologia. Aquests quatre punts no volen ser exhaustius.

La citada Coordinació General hauria d'estar integrada per experts en el camp de la ciència, la tècnica i les ciències humanes, i per terminòlegs qualificats; també hauria d'estar en total connexió amb la Secció Filològica del IEC. En primer lloc caldria difondre unes pautes metodològiques. Amb aquesta finalitat se li ha demanat a l'*Office de la Langue Française* del Quebec la cessió dels drets per a editar en català una metodologia de la recerca terminològica que va traduir i prologar M. T. Cabré, traducció que anirà acompanyada d'un apèndix bibliogràfic que no serà segurament exhaustiu, però sí

bastant extens. Entre les matisacions que s'hagin de fer per al català i la informació dels vocabularis existents podrem tenir un punt de partida per a la formació dels terminòlegs. A la vegada caldrà difondre també les normes ISO sobre terminologia, que són encara molt poques i insuficients, però són importants per a evitar començar al marge del que són les pautes internacionals de treball terminològic. D'altra banda, en aquesta activitat de formació de terminòlegs el Servei d'Assessorament Lingüístic s'ha posat ja en contacte amb l'esmentat INFOTERM de Viena i, a fi d'organitzar ací uns seminaris de terminologia tant per a les persones que ja fa molt de temps que hi estan treballant, i per tant ja tenen un elevat nivell de qualificació en la seva branca d'activitat científica o tècnica, com per a les persones que vulguin treballar com a terminòlegs des d'uns coneixements lingüístics. Aquests seminaris permetrien compartir inicialment una sèrie de coneixements generals i metodològics, i també rebre la visita d'algun expert d'aquest centre de Viena que fos capaç d'atendre amb certa precisió les necessitats terminològiques específiques del català. A partir del moment en què comptem amb un grup nodrit de terminòlegs, cosa que no n'aturaria la formació de nous, caldria impulsar l'activitat de les comissions de recerca (v. el gràfic), algunes de les quals ja han funcionat o estan funcionant sense el suport institucional que els caldria. En aquestes comissions, que poden ser de molt diversa naturalesa, hi hauria d'haver sempre, en general, terminòlegs que fessin d'assessors des del punt de vista lingüístic i experts en el camp concret que correspongui, amb l'objectiu d'elaborar vocabularis terminològics especialitzats. Caldria, aleshores, aconseguir que hi hagués una distribució de funcions entre les diverses institucions, entitats o particulars que es proposessin l'elaboració de vocabularis, a fi que no estiguessin fets amb criteris diferents i heterogenis sinó amb uns criteris tan homogenis com fos possible i evitant la repetició de treballs, o la superposició en el mateix camp, sense la necessària coordinació. Els vocabularis proposats podrien ser aleshores controlats per aquesta Coordinació General i finalment dipositats en un centre de documentació i difusió on a través d'un banc de dades, que caldria també que comptés amb mitjans tècnics avançats des del començament, pogués atendre consultes i donar informació sobre vocabularis sencers o sobre termes concrets a qualsevol persona, i pogués organitzar també la difusió de la terminologia amb un suport institucional que fes que el seu impacte social li assegurés, com ha passat amb la *azafata* per exemple, una recepció almenys molt més forta que la que tenen actualment les propostes de nous termes. Tot això encara és un projecte que no està més que encetat, i en aquest moment es pot dir que l'única cosa que hi ha és el projecte immediat de publicar l'esmentada teoria del treball metodològic, i d'organitzar abans d'acabar aquest any els primers seminaris de terminologia, però tot ha estat per ara elaborat esperant la decisió política que permeti la institucionalització de tot aquest pla. Les persones interessades a ser informades sobre la marxa d'aquests treballs terminològics es poden adreçar al Servei d'Assessorament Lingüístic del Departament de Cultura de la Generalitat.

Per què i per a què la terminologia

M. T. Cabré féu una interessant distinció entre dos blocs de raons de l'existència de la terminologia: hi ha unes raons comunicacionals i unes raons ideològiques.

D'una banda, doncs, és necessària la terminologia com un element comunicatiu entre els tècnics que pot ser-ho de forma directa o, a través de la traducció, indirecta.

Les raons ideològiques expliquen el fet de la terminologia per raons de fixació de la llengua, i la neologia és, al seu torn, un element de testimoniatge i resistència contra el colonialisme lingüístic que ens ve sobretot dels americans. A més, la neologia és un graó més del procés d'estandardització d'una llengua i ha de formar part, doncs, de la política lingüística.

Amb això s'apunta la resposta a les qüestions bàsiques que plantejàvem al principi, però aquestes qüestions també ens menen a fer-ne d'altres com què són els llenguatges especials, on hem de classificar els argots, etcètera.

Els lingüistes, els científics i els tècnics en la terminologia

La terminologia, segons el parer d'I. Marí, no neix de necessitats pròpiament lingüístiques sinó de necessitats funcionals dels seus usuaris (encara que, en opinió de M. T. Cabré, en terminologia es fa difícil distingir entre un problema estrictament lingüístic i un que no ho és). Així, cada ciència en particular es planteja els seus propis problemes de lèxic específic, i el que s'ha esdevingut fins a l'actualitat, com convingueren diversos participants en la Taula rodona, és que els mateixos científics o tècnics resolien aquests problemes sense tenir en compte els lingüistes, i aquests, al seu torn, pensen que els problemes de terminologia específica no són matèria de la seva competència; sobretot tenen raó a pensar això en aquells casos en què els mateixos científics i tècnics no es posen d'acord en el contingut, en el significat precís que hauria d'aparellar-se amb el significat a trobar per al nou mot. I diem que tenen raó perquè certament la delimitació del significat, de l'abast del concepte, és un problema que hauran de resoldre els usuaris del mot, científics o tècnics, no lingüistes. Però és que en general la creació de nous vocables, deixada només en mans dels tècnics, no ha donat resultats gaire satisfactoris. Els pocs mots nous genuïnament catalans, les moltes adaptacions de mots estrangers al català i les constants traduccions de paraules sobretot castellanes ofereixen criteris anàrquics i és que, creu I. Marí, els científics i les persones que parlen de ciència en català no tenen, tret d'honorables excepcions, una formació lingüística acceptable en cap llengua. És per això que una de les activitats que ens hem de proposar, paral·lelament a les de normativitzar i estandarditzar la terminologia, és la formació lingüística dels nostres tècnics. En aquest sentit el Servei d'Assessorament Lingüístic està començant a treballar en col·laboració amb la Universitat Politècnica de Barcelona per tal de donar una base lingüística als científics perquè puguin resoldre els seus pro-

blesmes sense haver de recórrer als lingüistes sinó quan sigui necessari. Cal també que els lingüistes deixin de desentendre's dels problemes de la terminologia ja que haurien d'estar preparats per a exercir almenys una tasca consultiva, si no de supervisió.

Universalisme versus localisme

Les solucions als problemes terminològics per la via exclusivament institucional no ens són —en opinió d'I. Marí— de gaire utilitat. Així, a més, ens trobem amb una greu contradicció i és que mentre els organismes internacionals tendeixen a l'equivalència mot a mot i concepte a concepte en totes les terminologies de totes les llengües, això es precisament el que nosaltres estem intentant d'evitar amb el castellà. Efectivament nosaltres intentem evitar la correspondència mot a mot pel fet que les llengües no han de ser meres nomenclatures sinó diferents organitzacions de la realitat. La contradicció citada és aparent ja que el problema real consistirà a determinar en quins camps, com per exemple la química, podem entrar perfectament en un sistema internacional de designacions sense resultar-ne afectada la nostra cultura, i en quins altres, com per exemple el de l'agricultura, podríem caure en una colonització si acceptàvem tota una classificació estranya.

M. T. Cabré aplegà molt correctament els tres criteris que semblen fonamentals entorn d'aquesta qüestió:

1. S'ha de fer una organització conceptual del domini d'una ciència o d'una tècnica abans de posar-se a fer-ne la terminologia.

2. En aquelles ciències on el català no té una organització conceptual pròpia, per exemple a causa de la seva modernitat, sembla millor recollir l'organització universal dels seus conceptes que proposin els organismes supranacionals competents. Com a conseqüència de l'aplicació d'aquest universalisme terminològic serà possible la traducció mot a mot i molt sovint els termes correlatius de les diferents llengües s'assemblaran. Hi ha ciències, en canvi, en què sí tenim una gran tradició terminològica i una organització pròpia de la realitat, com és el cas del dret. Aleshores sembla millor mantenir el principi localista, és a dir, usar de la genialitat de la llengua en la formació de nous mots, revifar l'ús de mots arcaics mitjançant la translació de significats, etcètera.

3. Cal distingir, d'altra banda, els nivells de registre lingüístic. Efectivament, pot ser bona la duplicitat de significants en aquells casos en què calgui que hi hagi un mot culte (que es mourà en l'àmbit universalista), per exemple clorur sòdic, al costat d'un mot propi de la llengua (per tant, local), per exemple, sal. El registre culte representaria l'adequat element d'unió amb la terminologia universal.